

Əfsanəvi dağlar diyarı Şuşa xalqımıza çox dahilər bəxş etmişdir. Heç şübhəsiz ki, belə dahilərdən biri də Firidun bəy Kəçərliyədir. Nuru ilə, zəkası ilə, əməli ilə xalqına zənginlik gətirən, şöhrətə yetirən Firidun bəy. Ən şərafətli ada, dərin ehtirama, ən yüksək mülkafata layiq olan Firidun bəy. Ləkəsiz, bənərsiz, günahsız, nuranə bir insan olan Firidun bəy. Diniimizin, dilimizin qayğıkeşi, təlimimizin, tərbiyəmizin cəfakəşi Firidun bəy. Qəribə taleli, qərib taleli Firidun bəy. Qazaxlıların görün gözünü, döyünən ürəyi Firidun bəy.

Ey böyük insan, əşrafələrin əşrafı, ey böyük alim, alimlərin alimi, sənin əvəzsiz xidmətinə Şəki-Şirvan borcludu, Lənkəran-Muşan borcludu, Qarabağ, Naxçıvan, Gəncəbasar, Borçalı çökəyi borcludu. Cəmi Azərbaycan, bütün Türk dünyası borcludu. Lakin Qazax borcu, qazaxlıların borcu daha çox, daha əvəzsiz, daha unudulmazdı. Sizi gözlərinin işığı, qəlblərinin yaraşığı bilirlər. Peyğəmbər kimi, baba kimi, ata kimi, tərbiyəçi kimi, alim kimi, ali insan kimi sevirilər. Hər məclisdə söhbətin, hər yerdə dürrü-kəlamların söylənirlər. Biz də mətləblə bağlı əsasən sizin qazaxlılara olan xidmətinizdən heç olmasa, bir az danışıraq ruhumuzu şad eləmək istəyirik...

Firidun bəy Əhməd bəy oğlu Kəçərli 1863-cü ilin boranlı günlərində Şuşada dünyaya göz açır, gəlişilə xalqımızın taleyi üzünə gülüb. 1872-ci ildə Mirzə Kərim Münsizadənin məktəbində fars dilini öyrənib. 1875-ci ildə Şuşada rus məktəbini oxuyub. 1885-ci ildə Kəçərli Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirib. Həmin ildən İrəvanda gimnaziyada Azərbaycan dili və şəriətdən dərslər deyib. 1895-ci ildə Qori Seminariyasında müəllimlik fəaliyyətinə başlayıb.

Firidun bəy ömrünün qırx ilini elmi yaradıcılığa həsr edib. Qiyəmətli əsərlərlə xalqımızın böyük ədəbləri sırasında özünə fəxri yer tutub. Neçə-neçə əsərlərlə mənəvi aləmimizi zənginləşdirib, saflaşdırıb.

Yusif Vəzir Cəmənzəminli yazır: "...Firidun bəy ən müqtədir, ən sevgili ədəblərimizdən biridir. Bu şəxs ədəbiyyat tariximizi yazmaq ilə bütün keçmişimizi diriltirdi, şairlərimizin ülvi ruhlarını canlandırdı və həyatı-fikirlərini təbii yoluna saldı". Nə qədər dəqiq, səmimi qiymət...

Teymur BÜNYADOV,
akademik

MƏŞƏL

Böyük əməyin, inadkar axtarışların, dərin düşüncələrin, geniş qəlbini, iti gözlərin məhsulu olan ikicildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı" adlı dahiyənə əsəri xalqımızın mənəvi dünyasına bəxş edilən tükənməz xəzinədir, şərafətli inci, işıqlı bir yoldur. Gör-götür dünyamızdır, aydınlıq səmamızdır. Qazaxla əlaqədar nələr öyrənmədim bu bənərsiz incidən, nələr götürmədim bu əvəzsiz mənəbdən. Bu əsərlər mənəviyyatımız, mənəvi saflığımız, ədəbiyyatımız, tariximiz, etnoqrafiyamız, xalq yaradıcılığımızdır. Adət-ənənəmiz, təlim-tərbiyəmizdir. Alimin bu əsərində neçə-neçə qazaxlı şairin kamal dünyası üzə çıxarılıb, işıq görüb. Olmasaydı bu böyük alim, nə olardı onların taleyi. Batıb-qalardı tarixin qaranlıq səhifələrində...

Firidun bəy Kəçərli və həyat yoldaşı
Badisəba xanım Kəçərli-Vəkilova
1910-cu il, Qori şəhəri

Dilimizin təmizliyini, gözəlliyini qorumaq, onu daha da zənginləşdirmək üçün canını yandıraraq, mübarizə aparıb. F.Kəçərlinin Abdulla Şaiqə göndərdiyi bir məktub bu baxımdan nə qədər təsirli, nə qədər ibrətamizdir: "Guya, siz Ağazadə ilə əlbir olubşunuz, bizim ana dilimizi əlimizdən alıb, bizi Osmanlı edəsiniz... Hamı borcludur o dilə rövnaq verib, onu dövlətləndirəsiniz. Siz isə "ana" sözünü "validə"yə və ya "annə"yə, "ata" sözünü "padər"ə, "uşaq" sözünü

"cocuğ"ə, "bala" sözünü "yavru"ya çöndərməklə dilimizi əlimizdən almaq istəyirsiniz. Məgər "ana", "annə"dən pisdir? Qəzəz, məsələdə böyük səhviniz var".

Firidun bəy həm də qazaxlıların doğma, əziz yeznesidir. Xətirli, hörmətli, izzətli yeznesi. Bizlərə oğuldan, qardaşdan, atadan irəlilən yeznəmiz. Salahlı İsmayıl ağa ilə Firidun bəy Qoridə təhsil zamanı tanış olublar. Sonra bu tanışlıq dostluğa, qardaşlığa çevrilib. Firidun bəy bir neçə dəfə Salahlı elində dostunun qonağı olub. Davranışı, nazakəti, savadı ilə ürəklərə yol tapan Firidun bəy İsmayıl ağanın atası Mustafa ağanın dərin hörmətini qazanmışdı. Elə bu görüşlərdə Badisəba xanım Firidun bəyin qəlbini oğurlamışdı. İsmətlə, xilqətilə, gözəlliyilə. Bu niyyətdə Badisəbanın atası, qardaşı, qohumları razı qalmışdılar. Qoşa talelər qoşa yarmış, qoşa arzularla qanadlanmışdı...

Böyük çətinlikdən sonra qatar Poylu körpüsünü keçir. Qorxuhükrü, nigarançılıq arxada qalır. Seminariyanın Qazaxda açılması böyük bir sevincə səbəb olur. Qazaxlıların taleləri üzünə güllür, müqəddəs bir ziya ocağı közərir, alışır, alovlanır. İstidən, işıqdan çoxları kama yetir, arzular kama çatır...

1918-1920-ci illərdə Qazax seminariyasının ən qızgın, qaynar çağları başlayır. Yoxsulların gözü açılır, istedadlı uşaqları savadlanır, qanadlanır. Firidun bəyin iştirakı və tapşırığı ilə əllərində şam-çıraq qarçı-qarçı, elbəslər gəzdilər, yaxşıların yaxşısını seçib, məktəbə cəlb elədilər. Yeməkləri verildi, əyin-başları bəzədildi. Səliqə-sahmanlı yataqxana ilə tələbələr təmin edilir. Əzizlərin, tələbkarlıq artırılır.

Yüksək keyfiyyətə, dərin savadda, geniş erudisiyaya malik müəllim heyəti Firidun bəyin ətrafında cəmləndi. Müxtəlif fənlər üzrə Əhməd ağa Mustafayev, Əli Hüseynov, Yusif Qasimov, Məhəş Hüseynov, Süleyman ağa Qayıbov, Mahmud Yolçuyev, Məcid bəy Şıxlinski, Mirzə Vəlizadə və başqaları dərslər keçir, tərbiyə verirlər, işıqlı gələcəyə yol göstərirlər.

Bu ocaqdan pərvazlanan Səməd Vurğunlar, Osman Sarıvəllilər, Mehdi Hüseynlər, İsmayıl Şıxlılar, yüzlər, minlər xalqına şöhrət gətirir...

Firidun bəy Qazaxda pir oldu, ocaq oldu. Zülməti yaran işıq oldu. Qazaxlılar pərvanələrtək dolandılar bu nurun başına, bu maarif carçısının həndəvərinə. Çox çəkmədi ağlagəlməz müsibət oldu, cəhşət qopdu, dünya boyda kədər Qazağı başına bürüdü. Seminariya qəm libası geydi, çöhrələr pərişanlandı, ədalətsizlik, qanunsuzluq ərsə dayandı, nurani kişini zindana saldı, işğəncələrə, iftiralara məruz qaldı. Sorağı Gəncə zindanından gəldi. Badisəba xanımın uğursuz taleyi daşa çırpıldı. Tapdı könül həmdəmini, etirazını aləmə car elədi...

Firidun bəyin tütulması Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Sovetinin sədri Nəriman Nərimanova xəbər verildi. O, dərhal Firidun bəyin buraxılması barədə Gəncəyə teleqram vurdu. Gecikdi zaman, gecikdi Badisəba xanımın harayı. Artıq canlərin göstərişilə arxadan fışılan namərd gülləsindən Firidun bəy qana boyandı...

Bu acı xəbəri sətirlərə düzərkən qulağıma güllə səsi gəldi. Sümüyüm eyməndi, ürəyim üşüdü, gözlərim yaşardı, tüklərim biz-biz oldu, ürpəşdi. Atamın nurani əksi gözüm önündə canlandı. Qazaxda Şəkərin qalasında atamın güllələndiyinə görə, qızıl qana boyandığına görə, günahsız qurban olduğuna görə.

Firidun bəy Kəçərli 1920-ci ildə 57 yaşında dünyadan köçdü. Sənsiz-səmirsiz, kimsəsiz, nə el bildi, nə də oba. Xalqımıza qurban olan günahsız qurban oldu. Yarımçıq ömrünü mənəli yaşadı, xalqın qəlbində yuvalandı, əbədiləşdi. Bəli, elə yanana, el yanar. Zaman keçdikcə Firidun bəy məşəli daha da alovlandı, nur saçdı, işıq payladı...